

Ks. Franciszek Greniuk. *Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości*. Lublin: RW KUL 1993 ss. 220.

Chociaż teologia moralna jako odrębna dyscyplina teologiczna zrodziła się na przełomie XVI i XVII wieku, to jednak wciąż poszukuje swej własnej tożsamości. Złożyło się na to wiele przyczyn, o których trudno mówić w tym miejscu. Nie ulega jednak wątpliwości, że w tym poszukiwaniu tożsamości teologii moralnej zasadniczą rolę odgrywa wiek XX, nade wszystko dzięki temu fundamentalnemu dla Kościoła i samej teologii wydarzeniu, jakim był Sobór Watykański II.

W tej ogólnej perspektywie trzeba umieścić i rozpatrywać książkę ks. prof. dra hab. Franciszka Greniuka, kierownika Katedry Historii Teologii Moralnej na Wydziale Teologii KUL, znanego badacza dziejów teologii moralnej, Autora licznych publikacji z tego zakresu, ukazujących się w postaci artykułów w czasopiśmie i opracowaniach zbiorowych. Stałym czytelnikom zeszytu teologicznomoralnego „Roczników Teologicznych” (dawniej: „Roczników Teologiczno-Kanonicznych”) nie trzeba zresztą Autora bardziej szczegółowo przedstawiać.

Potrzeba ciągle nowych publikacji z zakresu historii teologii moralnej jest oczywista, albowiem z jednej strony jest to wciąż dziedzina wiedzy teologicznej mało w Polsce znana, a jednocześnie wszelkie próby odnowy tej dyscypliny byłyby niejako „zawieszane” w próżni, jeśli zostałyby oderwane od tego wszystkiego, czego dokonano w przeszłości. Takie przekonanie, ważne dla całości dziejów teologii moralnej, trzeba szczególnie odnieść do dziejów teologii moralnej XX wieku. Pozornie mogłoby się wydawać, że ten najświeższy okres jest najlepiej znany. Tymczasem w świadomości

wielu – zwłaszcza młodszych – teologów zrodziło się błędne przekonanie, że ważne są jedynie dokonania teologii moralnej po II Soborze Watykańskim i że nie trzeba już „odgrzebywać” tego, czego dokonano w poprzednim okresie. Jednakże dopiero umieszczenie współczesnych dokonań na szerszym tle historycznym pozwoli bardziej obiektywnie ocenić przemiany w tej dyscyplinie teologicznej.

Zapewne taka świadomość towarzyszyła Autorowi monografii o dziejach teologii moralnej w XX wieku, odczytywanych pod kątem poszukiwania przez nią samą swej tożsamości. Dał on zresztą temu wyraz podkreślając słuszność poglądów S. Pinckaersa, który tak mocno wskazywał na konieczność połączenia tradycji i nowoczesności jako nierozdzielnych wymiarów myśli chrześcijańskiej, z których jeden bez drugiego traci swoje znaczenie (por. s. 39).

Warto od razu zaznaczyć, że choć zasadniczym przedmiotem zainteresowania Autora są dzieje teologii moralnej w XX wieku, to jednak ks. Greniuk jako wytrawny znawca całej historii teologii moralnej zdaje sobie doskonale sprawę z tego, że pewne prądy i kierunki oraz pewne konkretne dokonania są zakotwiczone w bliższej lub dalszej przeszłości. Stąd przy omawianiu alfonsjanizmu i neotomizmu w XX wieku autor słusznie sięgnął do pewnych spraw i problemów wcześniejszej epoki. Zaś dla uwyrażenia współczesnej reorientacji w zakresie sakramentologii moralnej oraz dla ukazania przemian w dziedzinie aretologii, ks. Greniuk zarysował skrótowo poglądy na ten temat na przestrzeni całości dziejów teologicznej refleksji nad moralnością chrześcijańską.

Monografia ks. Greniuka składa się z czterech rozdziałów, z których pierwszy niejako rysuje szeroką panoramę problematyki ze szczególnym uwzględnieniem narastającej na progu XX wieku krytyki i związanych z nią postulatów odnowy. Autor nie ogranicza się tutaj do ukazania ogólnych perspektyw, ale analizuje szerzej ważniejsze głosy przedsoborowej krytyki, stanowiska prekursorów odnowy teologii moralnej oraz wskazuje na postulaty, jakie stawiano teologii moralnej po Soborze. Dobrze się stało, że przy opisie lat międzywojennych podkreślony został także wkład polskiej myśli teologicznomoralnej poprzez ukazanie uwag krytycznych i postulatów J. Woronieckiego (s. 16-19). Ukazanie narastania pewnych tendencji zmierzających do odnowy teologii moralnej w przededniu Soboru pozwala lepiej zrozumieć postulaty zawarte w dokumentach soborowych oraz ich realizację w okresie posoborowym (s. 35-64). Te same problemy odnowy soborowej – ale teraz widziane już w perspektywie dokonanych reorientacji – powrócą później w ostatnim rozdziale monografii ks. Greniuka. Można powiedzieć, że jest to jakby klamra spinająca całość wywodów badawczych autora.

Dwa środkowe rozdziały monografii poświęcone zostały dwu zasadniczym nurtom myśli teologicznomoralnej w omawianym okresie: alfonsjanizmowi oraz neotomizmowi. Omawiając wtórną recepcję teologii moralnej św. Alfonsa de Liguori ks. Greniuk przedstawił nie tylko reprezentantów alfonsjanizmu w XX w., ale wskazał także na czynniki inspirujące tę recepcję. W tym kontekście szczególnie ważne okazało się nawiązanie do refleksji z racji pewnych rocznic „alfonsjańskich” (stulecie uznania św. Alfonsa doktorem Kościoła; dwusetna rocznica śmierci). Omawiając nurt neotomistyczny Autor nie ograniczył się jedynie do płaszczyzny teologicznej, ale przedstawił także osiągnięcia i wpływy neotomistów w dziedzinie etyki. Ważne są tutaj także uwagi na temat losów nurtu neotomistycznego po Soborze Watykańskim II. Rzeczą niezwykle cenną w tym przeglądzie stanowisk, opinii, dokonań licznych autorów z obydwu nurtów jest próba krytycznej oceny tego, co zostało określone jako recepcja

alfonsjanizmu czy neotomizmu. Autor nie tylko nie poddaje się „myśleniu życzeniowemu” wielu zwolenników danego kierunku (szczególnie alfonsjanizmu), zauważając przy tym pewną jednostronność w ocenie wkładu tego kierunku w odnowę teologii moralnej, ale stara się skonfrontować te poglądy z zaleceniami Soboru i ze współczesnymi przemianami w zakresie metody teologicznej. Takie podejście do omawianych autorów i kierunków nadaje szczególną wartość omawianej monografii.

Syntetyczny i podsumowujący charakter rozdziału IV sprawia, że przez jego pryzmat widać najlepiej, w jakim kierunku zmierza myśl Autora zastanawiającego się nad tożsamością teologii moralnej w XX wieku. Właśnie na tle omówionych uprzednio kierunków w teologii moralnej widać wyraźniej wkład Soboru Watykańskiego II w odnowę tej dyscypliny oraz zasadnicze rysy dokonującej się wciąż reorientacji zarówno w sposobie uprawiania tej dyscypliny, jak i w zakresie pewnych nowych podejść do zasadniczych tematów i problemów teologii moralnej jako takiej. Ważne jest tutaj stwierdzenie, że Autor nie pomija żadnego istotnego aspektu wspomnianej reorientacji, a na szczególne podkreślenie zasługuje fakt omówienia takich aspektów jak: ubiblijnie, personalizm, wspólnotowość, eklezjalno-sakramentalny charakter, ekumenizm. Zasadnicze rozważania w tym rozdziale poświęcone zostały więc reorientacji metodologicznej. Dopelnieniem tych refleksji są rozważania poświęcone nowemu podejściu do sakramentologii moralnej (s. 179-190) i do aretologii (s. 190-205). Ukazanie odnowionego spojrzenia na sakramenty w teologii moralnej w kontekście odczytywania chrystologicznego fundamentu moralności chrześcijańskiej jawi się w tym kontekście jako bardzo istotny aspekt odpowiedzi na pytanie, jaka jest i jaka powinna być współczesna teologia moralna.

Ks. Greniuk jest głęboko przekonany, że odpowiedzi na to pytanie nie można udzielić bez zajmowania się przeszłością teologii moralnej. Jak dał temu wyraz w zakończeniu, znajomość dziejów teologii moralnej pozwala nie tylko widzieć stały rozwój tej dyscypliny, ale nade wszystko pełniej odkrywać jej metodologiczną tożsamość. A ponieważ jest to proces ciągły, katolicka teologia moralna jest wciąż na drodze „poszukiwania własnej tożsamości” Tytuł monografii – jak i sama jej treść – znakomicie potwierdzają, że ks. Greniuk jest badaczem teologii moralnej, który nie zatrzymuje się na opisie dokonań poszczególnych teologów moralistów, czy też określonych kierunków i szkół teologicznomoralnych, ale idzie zawsze dalej i głębiej, stawiając pytania o metodologiczny status i o koncepcję teologii moralnej jako dyscypliny teologicznej i zarazem normatywnej. Wydaje się, że ks. Greniuk badając dzieje teologii moralnej jednocześnie niejako – jeśli wolno tak to wyrazić – stale „mocuje się” z pytaniem całkowicie aktualnym: jaka powinna być współczesna teologia moralna.

Autor ma pełną świadomość, że pisze monografię o wieku XX, czyli o okresie, który (nie tylko w sensie kalendarzowym) nie jest jeszcze zamknięty. Właśnie świadomość pochylenia się nad sprawami i problemami, które w większości przypadków są wciąż *in statu fieri*, nadaje monografii ks. Greniuka wielką wartość. Nie mamy bowiem tu do czynienia z próbą spetryfikowania dokonań w zakresie teologii moralnej XX wieku, ale raczej z próbą opisanego pewnych węzłowych miejsc, w jakich znalazła się i do jakich doszła ta dyscyplina na naszych oczach.

Znajomość dziejów dyscypliny, doskonale wycucie problemów metodologicznych i znany u Profesora zmysł roztropnej rozważki sprawiły, że pomimo zdecydowanego opowiedzenia się po stronie posoborowej odnowy teologii moralnej Ks. Greniuk nie

odrzuca w sposób bezkrytyczny tego wszystkiego, co zostało wypracowane w dawnej teologii moralnej tylko dlatego, że to pochodziło z okresu przedsoborowego. Tę umiejętność harmonijnego łączenia osiągnięć teologii moralnej z różnych okresów jej dziejów należy zapewne uznać za jeden z najważniejszych rysów podejścia ks. Greniuka do teologii moralnej systematycznej.

Myślę, że dzięki temu podejściu Autora omawiana tu monografia jest szczególnie cenna, albowiem stanowi istotny przyczynek do dalszego i lepszego metodologicznie poszukiwania tego, co wyznacza tożsamość katolickiej teologii moralnej. Takiej monografii potrzebuje szczególnie młodsze pokolenie teologów moralistów, którzy nie zawsze wystarczająco są „zakotwiczeni” w dobrych tradycjach z przeszłości w ramach swoich poszukiwań badawczych.

Ks. Janusz Nagórny